

200 LET POŠTOVNÍ SCHRÁNKY

výstava v Poštovním muzeu

11. 10. 2017 – 25. 2. 2018

Poštovní – přesněji listovní – schránky se v hlavním městě rakouského mocnářství Vídni sice objevily již roku 1785, ale určeny byly pouze privilegovaným osobám, sdružením a úřadům, které nemusely platit poštovné. Všeobecně a nastalo byly v rakouské monarchii s výjimkou Lombardsko-benátského království zavedeny dekretem dvorské komory z 10. dubna 1817, který mj. stanovil placení poštovného za některé vnitrozemské listovní zásilky příjemcem. V návaznosti na to bylo nařízeno, aby u každého poštovního úřadu byla od 1. června téhož roku umístěna alespoň jedna schránka. U přepážky se měly nadále podávat pouze zásilky do ciziny, listovní psaní, za něž odesílatel dobrovolně zaplatil poštovné a také dopisy zasílané veřejným úřadům či soukromým osobám osvobozeným od poštovních poplatků.

Zavedení listovních schránek bylo výhodné jak pro poštovní správu (odpadlo přijímání každého dopisu zvlášť), tak pro zákazníky (nemuseli čekat u přepážky). Přesto vznikala častá nedorozumění, protože někteří odesílatelé vhažovali do schránek i dopisy, za něž měli zaplatit poplatek při podání. Poštovní úřady taková psaní nesměly přepravit, přičemž musely vyhotovit jejich seznam, který následně vyvěsily, aby se jejich odesílatelé buď přihlásili a poplatek zaplatili, nebo dopisy přijali zpět. Těžkosti spojené se zaváděním listovních schránek dokonce způsobily, že poštovní správa uvažovala koncem dvacátých let 19. století o jejich odstranění. Výnos všeobecné dvorské komory z 18. února 1830 naštěstí ponechal schránky v užívání a zároveň nařídil, aby byly doplněny o dobře čitelný text s vysvětlením jejich účelu. Lepší dostupnost schránek byla navíc zajištěna prostřednictvím městských listovních sběren, které měly přikázáno poštovní schránky vyvěsit.

Větší rozšíření schránek přesto nastalo až se zavedením poštovních známek v rakouské monarchii 1. června 1850. Tato vskutku významná reforma úhrady poštovného totiž umožnila frankovat veškeré obyčejné vnitrozemské dopisy a následně je vhažovat do poštovních schránek. Jednoduchý a levný způsob vyplácení tuzemské korespondence tak nakonec vedl k zevšednění schránek, které se staly běžnou součástí městského i venkovského mobiliáře. Jejich výlučné umístění na poštovních úřadech, listovních sběrnách a od roku 1850 i prodejnách poštovních známek se brzy stalo minulostí, a tak se běžně objevovaly i na nároží rušných ulic a všude tam, kde se soustředil velký počet obyvatel.

Od roku 1873 přibýly tzv. rurální (venkovské) poštovní schránky v místech spojených přespolní poštou, což býval dům starosty obce či jiné vhodné místo. Pro vzorky obchodního zboží a tiskoviny byly naopak určeny schránky s výrazně větším vhozem, než měly ty na listovní zásilky. Rok jejich zavedení sice zůstává nezjištěn, nepochybně k tomu ale došlo v 70. či 80. letech 19. století, kdy Rakousko-Uhersko doslova překypovalo obchodním a podnikatelským ruchem. Koncem století, v roce 1899, se v Praze po vídeňském vzoru (tam zavedeny již roku 1875) objevily speciální schránky na potrubní poštu, které se od ostatních lišily červeným nátěrem. Červené schránky s modrým pruhem a bílými linkami sloužily od roku 1931 jak pro expresní zásilky potrubní pošty, tak i pro leteckou korespondenci. Od 1. července 1900 byly listovní schránky umístěny také na všech nově zřízených poštovnách, což byly smluvní služebny nižšího řádu, jejichž provoz obstarával poštovní. Poštovní schránkou, resp. zvláštním otvorem pro vhoz listovních zásilek, byly opatřeny také plavidla námořní (lodní) pošty, hipomobilní poštovní vozy (v našem prostředí zatím nedoloženo), vozy vlakových, tramvaje, poštovní autobusy, autopošty, automobilové pošty

a dokonce i trolejbusy (rovněž v našich podmínkách nedoloženo). Z hlediska poštovního provozu byly takové schránky označovány jako „mobilní“, tedy opak těch stálých neboli „statických“, jichž byla naprostá většina.

Kromě schránek pro shromažďování odesílaných listovních zásilek se historicky vyvinulo několik dalších typů poštovních schránek, které různým způsobem souvisejí s poštovním provozem. Jde především o domovní schránky, tj. schránky na listovní zásilky v místě bydliště adresáta (jejich počátky souvisí s budováním nájemních obytných domů ve velkých městech 19. století), doručovací neboli dodávací schránky, zřizované od poloviny 70. let 20. století v centrech menších obcí nebo u hlavních silnic, kde pošta nedoručuje zásilky do sídel adresátů, dále poštovní přihrádky (tzv. P. O. Boxes), které se od konce 19. století objevily v nejdůležitějších metropolitních poštovních úřadech s cílem soustředit listovní zásilky adresáta přímo na poště v případě, že si nepřeje doručování do svého sídla a konečně odkládací schránky sloužící od první poloviny 70. let 20. století pouze pro služební účely, jako je např. dočasné uložení zásilek pěšími doručovateli v sídelním celku vzdáleném od pošty. V únoru 2013 zavedla Česká pošta ještě tzv. PostBoxy, které umožňují podávání menších objemů obyčejných i doporučených listovních zásilek ve firmách.

Námět a scénář výstavy: Jan Kramář

Produkce a doprovodné akce: Denisa Sedláková

Architektonické řešení: Karel Schingler, Růžolíčí chrochtík, spol. s r. o.

Grafické řešení výstavy a propagačních materiálů: Bohumír Golda, Martin Chocholatý, Růžolíčí Chrochtík, spol. s r. o.

Realizace: Vetamber, spol. s r. o.

Jazykové korektury: Vladimír Halabrn, Martin Jahoda, Ondřej Švehelka

Odborná spolupráce: Vladimír Halabrn, Martin Jahoda, Luboš Kocman, Martin Říha, Ondřej Švehelka, Jitka Zamrzlová

Supervize: Jiří Střecha

Poděkování kolegyním a kolegům z České pošty, s. p.: Pavel Benýšek, Eva Herdová, Rastislav Horáček, Marie Chábová, Břetislav Janík, Kateřina Koubová, Veronika Krabatschová, Petra Králová, Michaela Ungrová

Poděkování kolegyním a kolegům z paměťových institucí v ČR: Vojtěch Brádle, Muzeum východních Čech v Hradci Králové; Věra Doležalová, Východočeské muzeum v Pardubicích; Jiří Fák, Muzeum a galerie severního Plzeňska v Mariánské Týnici; Šárka Hořáková, Muzeum jihovýchodní Moravy ve Zlíně; Jiří Hulák, Národní technické muzeum; Hana Jakůbková, Vlastivědné muzeum v Olomouci; Jan Jungmann, Muzeum hlavního města Prahy; Michaela Kollerová, Vlastivědné muzeum v Šumperku; Martin Kos, Muzeum Vysočiny Jihlava; Milada Krausová, Regionální muzeum K. A. Polánka Žatec; Tomáš Krebs, Boveraclub, z. s.; Jitka Kůrková, Městské muzeum Velvary; Hana Macháčková, Regionální muzeum a galerie v Jičíně; Petr Mašek, Národní muzeum; Cyril Měsíc, Knihovna Arcibiskupského zámku a zahrad v Kroměříži; Sylva Městecká, Muzeum Mladoboleslava; Arnošt Nezmeškal, Národní technické muzeum; Dagmar Pícová, Oblastní muzeum v Mostě; Eva Schnidová, Vlastivědné muzeum a galerie v České Lípě; Marcela Šášinková, Středočeské muzeum v Roztokách u Prahy; Martin Zdražil, Vlastivědné muzeum a galerie v Olomouci; Alexandra Zvonařová, Muzeum Jindřichohradecka

Poděkování kolegyním a kolegům z paměťových institucí v zahraničí: Mirko Herzog, Technisches Museum Wien; Anne Biber, Technisches Museum Wien; Leo Lichvár, Poštové muzeum Slovenské pošty, a. s.

Poděkování soukromým osobám: Jiří Frank, bývalý zaměstnanec Československé námořní plavby; Pavel Hauzner, soudní znalec v oboru filatelie; Petr Hoffman, zaměstnanec Českých drah, a.s.; Jan Příbyl, emeritní generální ředitel České pošty, s. p.; Miroslav Špaček, emeritní náměstek pro provoz České pošty, s. p.; Petr Študent, bývalý zaměstnanec České pošty, s. p.; Jaroslav Zemlov, bývalý zaměstnanec České pošty, s. p.

Více o výstavě: www.postovnimuzeum.cz, www.facebook.com/Postovnimuzeum

Poštovní muzeum, Nové mlýny 2, Praha 1

Tel.: +420 954 400 394, **e-mail:** postovni.muzeum@cpost.cz

